

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук і соціальних технологій

Кафедра Школа соціальної роботи ім. В. І. Полтавця

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: **«ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»**

Виконав: студент 4-го року навчання,
Спеціальності
231 Соціальна робота

Липник Олександр Вікторович

Керівник Гусак Н.Є.,
кандидат соціологічних наук, доцент

Рецензент _____

Кваліфікаційна робота захищена з
оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____
«_____» _____ 2022 р.

Київ - 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ.....	11
2.1. Становлення професійної освіти з соціальної роботи в Україні	11
2.2. Професійні стандарти і вимоги до кваліфікації соціальних працівників	16
РОЗДІЛ 3. ОСВІТНІ СТАНДАРТИ, ПРОГРАМИ ТА КОМПЕТЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	23
3.1. Стандарт вищої освіти та практика підготовки соціальних працівників	23
3.2. Освітні програми підготовки соціальних працівників Національного університету «Києво-Могилянська академія», Українського католицького університету та Київського національного університету імені Тараса Шевченка: порівняльний аналіз.....	28
3.3. Аналіз і пояснення компетентностей.....	31
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

НаУКМА – Національний університет «Києво-Могилянська академія»

УКУ – Український Католицький Університет

КНУ – Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МСКП – Міжнародна стандартна класифікація професій

ISCO – International Standard Classification of Occupations

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЮНІСЕФ – Дитячий фонд ООН

UNDP – United Nations Development Programme

UNFPA – United Nations Population Fund

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

CSWE – Council on Social Work Education

ВСТУП

В Україні серед студентів, абітурієнтів та їхніх батьків досі є поширеними стереотипи про те, що потрібно обов'язково отримати повну вищу освіту (і бакалавр і магістр). Проте багато студентів надають перевагу базовій вищій освіті і після отримання диплому першого (бакалаврського) рівня одразу йдуть працювати. Сучасний ринок праці дозволяє випускникам бакалаврських програм працювати з відповідними компетенціями, які вони здобули за три роки і десять місяців навчання. Наразі в Україні відбувається процес розробки професійних стандартів, які визначають базові вимоги до освіти та кваліфікації фахівців. Водночас, існують стандарти вищої освіти, за якими навчають у закладах вищої освіти. Однак важливо зрозуміти чи достатніми є знання та отримана кваліфікація з предметної області у випускників, котрі отримали лише диплом бакалавра, і чи відповідає вона вимогам професійних стандартів.

Соціальна робота є відносно новою професією в Україні, але підготовка відповідних фахівців здійснюється на всіх трьох рівнях вищої освіти, розроблено освітні стандарти, а також професійні стандарти для низки професіоналів, які мають освіту з соціальної роботи різного рівня. Тому важливо зрозуміти як відбувалося становлення соціальної роботи як професії та яким чином відбувається підготовка майбутніх соціальних працівників в Україні сьогодні, які освітні програми та стандарти вищої освіти використовуються для формальної організації навчального процесу, які професійні стандарти та компетентності вказані в нормативних документах.

Метою кваліфікаційної роботи є описати нормативні документи, які визначають вимоги до підготовки соціальних працівників першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в Україні.

Для досягнення мети було поставлено наступні *завдання*:

- описати вимоги до професійної компетентності соціальних працівників в Україні;

- проаналізувати освітні програми для підготовки соціальних працівників першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Національного університету «Києво-Могилянська академія», Українського католицького університету та Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
- порівняти компетентності соціальних працівників першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Національного університету «Києво-Могилянська академія», Українського католицького університету та Київського національного університету імені Тараса Шевченка зі стандартами Ради з питань освіти в соціальній роботі .

Об'єктом дипломної роботи є нормативні документи, які визначають вимоги до підготовки соціальних працівників першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в Україні.

Предметом дипломної роботи є зміст професійних стандартів, стандарту вищої освіти та освітніх програм які визначають вимоги до підготовки соціальних працівників першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в Україні

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження відбувалося з вересня 2021 по червень 2022 року. У зв'язку з повномасштабним вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 року, дослідження було призупинено на два місяці, а його дизайн було змінено. На початку планувалося опитування соціальних працівників – випускників першого (бакалаврського) рівня соціальної роботи Школи соціальної роботи Національного університету «Києво-Могилянська Академія». Проте триваюча війна не дала змоги провести опитування, дизайн дослідження було змінено й здійснено лише аналіз документів, які визначають вимоги до підготовки соціальних працівників першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в Україні.

Для аналізу було цілеспрямовано обрано три типи документів: професійні стандарти, стандарт вищої освіти та освітні програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Пошук професійних стандартів здійснювався через офіційний веб сайт Міністерства Економіки України, розділ «відомості про професійні стандарти». За назвою, що відповідала діяльності соціальних працівників, було відібрано три основні стандарти: соціальний працівник (Наказ про затвердження професійного стандарту «Соціальний Працівник» №1049 від 04.07.2019), фахівець з соціальної роботи (Наказ про затвердження професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи №1179 від 20.06.2022) та соціальний менеджер (Наказ про затвердження професійного стандарту «Соціальний менеджер» №261 від 10.02.2021).

Затверджений Стандарт вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, ступінь вищої освіти Бакалавр, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота №557 від 24.04.2019, було взято з офіційного веб сайту Міністерства Освіти і Науки України.

Освітні програми були взяті з офіційних веб сторінок навчальних закладів: Затверджена Освітня Програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

«Соціальна робота» за спеціальністю 231 «Соціальна робота» Національного Університету «Києво-Могилянська Академія №22 від 24 грудня 2020 року, Затверджена Освітньо-Професійна Програма першого рівня вищої освіти ступінь вищої освіти: бакалавр за спеціальністю 231 «Соціальна Робота» ЗВО Українського Католицького Університету №9 від 13 квітня 2021 року, та Освітньо-Професійна Програма «Соціальна Робота» першого рівня вищої освіти: на здобуття освітнього ступеня: бакалавр за спеціальністю 231 «Соціальна робота» Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка. Ці три заклади вищої освіти було обрано за принципом зручності.

Загалом було проаналізовано сім документів, а саме:

Таблиця 1.1

Назва документу	Дата Затвердження	Посилання
<p>ОСВІТНЯ ПРОГРАМА ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «Соціальна робота» за спеціальністю 231 «Соціальна робота» галузі знань 23 «Соціальна робота» Кваліфікація: бакалавр соціальної роботи МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО- МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»</p>	<p>ЗАТВЕРДЖЕНО Вченою радою НаУКМА (протокол №22 від 24 грудня 2020 року)</p>	<p>https://www.ukma.edu.ua/ects/images/ects/docs/op/OP_231_social_work_2020_updated.pdf</p>

<p>ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» Першого рівня вищої освіти ступінь вищої освіти: бакалавр за спеціальністю: 231 «Соціальна робота» галузі знань: 23 «Соціальна робота» освітня кваліфікація: бакалавр соціальної роботи професійна кваліфікація: фахівець із соціальної роботи</p> <p>МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ЗВО «Український Католицький Університет»</p>	<p>ІЗ ЗМІНАМИ І ДОПОВНЕННЯМИ, ЗАТВЕРДЖЕНО ВЧЕНОЮ РАДОЮ УКУ протокол №9 від 13 квітня 2021 року</p>	<p>https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/ucu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/38/2021/06/Social-Work-BA-2021.pdf</p>
<p>ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» Рівень вищої освіти: перший на здобуття освітнього ступеня: бакалавр за спеціальністю 231 «Соціальна робота» галузі знань 23 «Соціальна робота»</p> <p>МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА</p>	<p>Розглянуто та затверджено на засіданні Вченої ради від 4 червня 2018</p>	<p>https://psy.knu.ua/index.php?preview=1&option=com_dropfiles&format=&task=frontfile.download&catid=441&id=295&Itemid=1000000000000</p>

<p>СТАНДАРТ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ Перший (бакалаврський) рівень СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ Бакалавр ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 23 Соціальна робота СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 231 Соціальна робота МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ</p>	<p>ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства освіти і науки України 24.04.2019 р. № 557</p>	<p>https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-Sotsial.robota-bakalavr-VO.18.01.pdf</p>
<p>НАКАЗ Про затвердження професійного стандарту «Соціальний працівник» МІНІСТЕРСТВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ</p>	<p>№1049 від 04.07.2019</p>	<p>https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=0a453e22-d684-44d4-9f8b-a1fa47561f96</p>
<p>НАКАЗ Про затвердження професійного стандарту «Соціальний менеджер» МІНІСТЕРСТВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, ТОРГІВЛІ ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ</p>	<p>№261 від 10.02.2021</p>	<p>https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=c38a2475-bc05-4d49-8f90-8db2856e3134</p>
<p>НАКАЗ Про затвердження професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи» МІНІСТЕРСТВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, ТОРГІВЛІ ТА СІЛЬСЬКОГО</p>	<p>№1179 від 20.06.2020</p>	<p>https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=bcfc03e8-f801-44e7-835c-17bc19a68f70</p>

ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ		
-------------------------	--	--

Вибірка складає сім основних документів останніх чинних редакцій, які було проаналізовано і визначено, та які потім були вибрані та включені в аналіз в наступних розділах.

Під час проведення дослідження довелося зіштовхнутися із значними труднощами. З 24 лютого, через повномасштабне вторгнення військ росії в Україну я знаходився під окупацією без доступу до зв'язку, а згодом часто доводилося перебувати в укриттях під час повітряних тривог, що значно ускладнювало повноцінну роботу. Також деякі документи дублювали значну частину змісту інших, що ускладнювало їх аналіз.

РОЗДІЛ 2

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК ПРОФЕСІЯ ТА ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

2.1 Становлення соціальної роботи як професії та навчальної дисципліни

Сучасна система підготовки соціальних працівників формує з абітурієнтів, які тільки-но закінчили школу, кваліфікованих спеціалістів з соціальної роботи, і для того, щоб зрозуміти те, наскільки ці спеціалісти є професіоналами, а їх знання навички та вміння відповідають професійним стандартам, варто зануритися в історію формування соціальної роботи, як навчальної дисципліни на теренах України. Загалом соціальна робота, в Україні бере свій відлік з початку 1990-х. Розпад Союзу Радянських Соціалістичних Республік і поява на карті молодого унітарної держави – України, все це потребувало реформування старої системи соціального захисту людей і кваліфіковано навчених кадрів. З моменту проголошення незалежності України соціальна робота починає окреслюватися саме як професійна діяльність, а також почалося реформування системи соціального забезпечення, створення власної моделі соціального захисту і розвитку громадянського суспільства (Семигіна, 2005).

Становлення соціальної роботи загалом, чи в конкретному місці в певний час завжди бере свій початок від чіткої потреби суспільства чи окремого індивіда. З часом важливість цих потреб в суспільстві зростає настільки, що ігнорувати їх просто неможливо і люди намагаються якось реалізувати чи вирішити ці потреби, і під час цього процесу вони накопичують практичний досвід, згодом відбувається процес формування теоретичної бази на основі практики. Таким чином відбувається легітимізація професійної освіти для здійснення соціальної роботи (Семигіна, 2005). Тобто якщо коротко, то ланцюжок виглядає таким чином: потреба – реалізація – практичний досвід – осмислення теорії – професійне навчання.

Труднощі якраз таки з'явилися в момент накопичення практичного досвіду, і полягали у відсутності повноцінної фахової освіти і як наслідок у неповному освоєнні спеціальних фахових компетентностей, що ускладнювало розуміння цілісної картини соціальних потреб населення та формування соціальної політики молодшої країни. Адже всі державні та недержавні заклади потребували освічених кадрів, які могли працювати використовуючи не просто власний досвід, а й осмислену теоретичну базу з соціальної роботи, та навчати персонал і працівників.

Тож на рубежі XIX і XX століть слідом за практичною діяльністю, через нагальну потребу в освіті і починає з'являтися академічна дисципліна з соціальної роботи. На початку, утвердження соціальної роботи як фахової дисципліни відбувалося за участі західних фондів-донорів (Семигіна, 2005). У 1993 році в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» розпочали підготовку до впровадження в Україні сучасної вищої освіти в галузі соціальної роботи. У 1994 році була створена перша в Україні професійна школа в сфері соціальної роботи – Школа соціальної роботи Києво-Могилянської академії, яку очолив Володимир Полтавець. Значну роль зіграла реалізація українсько-британсько-португальського проекту ТЕМПУС-ТАСІС «Соціальна робота в Україні». Як наслідок завдяки гранту Європейського Союзу було відкрито першу в Україні Школу соціальної роботи Києво-Могилянської академії (Семигіна, 2005). Саме тоді Вчена рада університету ухвалила рішення про створення нового структурного підрозділу. А вже у 1995 році перші студенти переступили поріг Академії (Брик та ін., 2000).

Разом з цим відбувається започаткування нової мережі соціальних закладів, які теж потребували освічених спеціалістів. Створення недержавних соціальних служб та територіальних центрів з обслуговування самотніх людей похилого віку та людей з інвалідністю. Відбувається розвиток громадських організацій та груп самопомоги: створюються клуби й денні центри для дітей-інвалідів та їхніх батьків, для людей із проблемами психічного здоров'я, для наркозалежних тощо (Фурман, & Підгурська, 2014). Наприклад, у 1997 році було

створено Міністерство праці та соціальної політики України (в 2010 році реорганізоване в Міністерство соціальної політики України).

Наприкінці 1990-х років вже з'явилась перша україномовна фахова література: підручники, посібники, монографії, а також наукові і науково-популярні періодичні видання. Так, з 1997 року виходить журнал "Соціальна політика і соціальна робота", згодом з'явився журнал "Практична психологія і соціальна робота". Продовжують виходити відомчі видання Міністерства праці та соціальної політики України, які мають багаторічну історію, як-от: "Україна: аспекти праці", "Охорона праці", "Соціальний захист", а також виникають нові, наприклад, журнал "Соціальна робота в Україні: теорія і практика" (Державний центр соціальних служб для молоді), побачив світ наприкінці 2002 року (Фурман, & Підгурська, 2014).

Вивчення системи професійної підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти України дає підстави визначити деякі особливості. Зокрема, сьогодні підготовкою цих фахівців в системі вищої освіти на всіх освітніх рівнях займаються близько 70 університетів країни. До 2016/2017 навчального року спеціальність «соціальна робота» відносилась до галузі знань 1301 «Соціальне забезпечення». Проте у зв'язку із введенням у дію Постанови Кабінету Міністрів від 29.04.2015 № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», (Наказ Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей) ця спеціальність віднесена до окремої галузі знань «23 Соціальна робота», що показує тенденції розвитку як самої спеціальності, так і професії, а також її важливість для українського суспільства (Скачкова, 2016).

Соціальна робота, як свідчить практика багатьох університетів у різних частинах світу, позначається особливою міждисциплінарністю. Адже професійний соціальний працівник має бути обізнаний із соціальними проблемами суспільства на різних рівнях та, що головне, здатний побачити причини, наслідки і, найважливіше, можливі шляхи розв'язання цих проблем з різних теоретико-методологічних точок зору (Яковлев & Кабаченко, 2011).

Майбутній фахівець із соціальної роботи має володіти знаннями із психології, соціології, політології, медицини, менеджменту, юриспруденції та інших дисциплін, що показує мультидисциплінарність даної професії. Через це професійна підготовка соціальних працівників також має здійснюватись комплексно (Скачкова, 2016). Таким чином мультидисциплінарність в даному випадку значить те, що немає єдиного правильного підходу, чи стандартів підготовки майбутніх соціальних працівників адже досвід їх підготовки переноситься з інших наукових галузей, що є дотичними до соціальної роботи, проте все одно потрібна певна систематизація того, які базові знання мусить отримати соціальний працівник під час свого навчання.

Соціальна робота як незалежна дисципліна має високий ступінь міждисциплінарності. Однак не слід плутати останню з незалежністю дисципліни: особливість соціальної роботи як прикладної дисципліни для роботи з проблемами людей на різних рівнях – від індивідуального до загальнодержавного – передбачає можливість аналізувати такі проблеми з різних поглядів, застосовуючи теорії, що традиційно вважаються соціологічними чи психологічними або належать до сфери соціальної політики (Яковлев & Кабаченко, 2011).

Окрім навчальної дисципліни соціальна робота почала закріплюватися як професія. У 1987 році У державному класифікаторі було зафіксовано професію «Соціальний робітник» (робітнича посада, що не потребує особливих умінь і навичок). На той час соціального працівника ще не сприймали як людину високого рівня знань з проблем запобігання, нейтралізації та усунення соціальних проблем (Семигіна, 2005). Як самостійний вид професійної діяльності соціальну роботу на вітчизняному просторі було конституйовано Постановою Держкомпраці СРСР від 23 квітня 1991 р. «Про доповнення в Кваліфікаційний довідник посад керівників, спеціалістів і службовців», згідно з якою до довідника було внесено кваліфікаційну характеристику «спеціаліст із соціальної роботи», яка є рівнозначною прийнятій у світі посаді «соціальний працівник». Тоді було відкрито нову спеціальність: 04.02 «соціальна робота »,

підготовку з якої розпочали вищі і середні спеціальні навчальні заклади (наказ Держкомосвіти СРСР від 7 серпня 1991 р. № 376), затверджено відповідні навчальні плани Семигіна, 2005).

Подальше правове та законодавче закріплення соціальної роботи як фаху в Україні відбулося завдяки ухваленню законів «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001 р.), «Про соціальні послуги» (2003 р.), внесенню відповідних посад до державного класифікатора професій, розробленню стандартів надання соціальних послуг, а наприкінці 2003 року ухвалено Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України (Семигіна, 2005).

На сьогоднішні відповідно до Класифікатора професій (Класифікатор професій ДК 003:2010. 2021), професія «соціальний працівник» відноситься до розділу професіоналів, що передбачає високий рівень знань у галузі фізичних, математичних, технічних, біологічних, агрономічних, медичних чи гуманітарних наук. Професійні завдання полягають у збільшенні існуючого фонду (обсягу) знань, застосуванні певних концепцій, теорій та методів для розв'язання певних проблем чи в систематизованому викладенні відповідних дисциплін у повному обсязі.

Таким чином, на початку нового століття відбулося становлення соціальної роботи в Україні завдяки синтезу: теорії (спочатку зарубіжної, а з появою власного досвіду на практиці і вітчизняної), практики (на початку свого шляху незалежна Україна одразу зіштовхнулася з багатьма соціальними проблемами та економічною кризою) і академічного навчання, щоб передавати знання про практику і теорію, та розвивати систему соціальної роботи надалі. На той момент концептуальні теоретичні, ідеологічні, філософські, методологічні орієнтири соціальної роботи в Україні задавав зарубіжний досвід (Семигіна, 2005). Тобто соціальна робота в Україні мала значний вплив та допомогу від різних закордонних фондів та організацій, що також позначалось на перейнятті певних професійних практик, в тому числі і професійних стандартів, проте завжди була необхідність адаптації до українського контексту.

2.2 Професійні стандарти і вимоги до кваліфікації соціальних працівників

Професійний стандарт став базовою точкою у практиці творення стандартів та сформував підхід, за якого визнається, на основі якого створюються освітні стандарти та стандарти оцінювання (або кваліфікаційні стандарти), що визначають вимоги і критерії для оцінювання різних рівнів професійної компетентності працівників, зокрема, з метою надання ліцензії. Формуванню професійного стандарту, як правило, передують визначення суті певної професії та запит ринку праці на конкретні кваліфікації (результати навчання – формального, неформального чи набутого завдяки професійному досвіду) (Мельник С., В., 2012)

Професійний стандарт відповідно до Наказу "Про затвердження Методики розроблення професійних стандартів" – це затвердені в установленому порядку вимоги до кваліфікації працівників, їх компетентності, що визначаються роботодавцями і слугують основою для формування професійних кваліфікацій. Професійні стандарти співвідносяться з рівнями національної і галузевих рамок кваліфікацій і групуються за галузевими ознаками.

Тобто, по суті, це документ, який вносить ясність у те, чим займається людина, котра обіймає ту чи іншу посаду, наприклад, посаду соціального працівника. Де може працювати, ким може працювати, в яких умовах може працювати, яке навчання повинен чи повинна мати, щоб мати можливість займати цю чи іншу посаду, проте все це лише на державній службі. Для того, щоб в теорії працювати соціальним працівником в недержавній організації, можна не мати відповідної професійної освіти. Освіта повинна надати студентам необхідні навички, знання та уміння, проте це не є винятковістю освіти. Хтось може мати необхідну кількість досвіду, вміти багато чого вирішувати в соціальній сфері, займатися самоосвітою проте не мати закінченої фахової освіти.

Для аналізу було відібрано три професійних стандарти: соціальний працівник (Наказ про затвердження професійного стандарту «Соціальний Працівник» №1049 від 04.07.2019), фахівець з соціальної роботи (Наказ про затвердження професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи №1179 від 20.06.2022) та соціальний менеджер (Наказ про затвердження професійного стандарту «Соціальний менеджер» №261 від 10.02.2021). (див. табл. 1.1). Розглянемо їх детальніше.

Основною метою професійної діяльності соціального працівника, відповідно до професійного стандарту, є забезпечення дій спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб та сімей, які в них. Таким чином соціальний працівник працює на два фронти, по-перше з уже існуючими проблемами і з попередженням того, що в найближчий час може нею стати.

Тоді як мета соціального менеджера і фахівця з соціальної роботи майже дослівно відповідає меті вказаній в професійному стандарті соціального працівника, певні значні відмінності все ж є. Фахівець з соціальної роботи акцентується саме на наданні соціальних послуг, а соціальний менеджер здійснює планування, організацію, координацію та моніторинг соціальної роботи та здійснює оцінку потреб у соціальних послугах у громаді.

«Класифікація видів економічної діяльності» (КВЕД) — складова частина державної системи класифікації і кодування техніко-економічної та соціальної інформації в Україні (Класифікатор професій ДК 003:2010., 2021). Тобто те чим займається будь-яка професія в Україні може бути знайдено в переліку видів економічної діяльності, адже працюючи людина використовує свою працю для створення кінцевого продукту. Економічна діяльність і професійний стандарт пов'язані між собою. Також в класифікаторі є секції в додатках з категоріями видів діяльності. Наприклад, соціальний працівник і фахівець з соціальної роботи за своєю діяльністю відносяться в категорію Q – Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги. Тоді як соціальний менеджер окрім Q, ще й

підпадає під М – професійна, наукова та технічна діяльність, та О – державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування.

Не дивлячись на те, що і соціальний працівник і фахівець з соціальної роботи займають по суті одним і тим же, в класифікаторі клас їх діяльності різний. Якщо соціальний працівник займається наданням послуг догляду із забезпеченням проживання для осіб похилого віку та інвалідів, та наданням соціальної допомоги без забезпеченням проживання для осіб похилого віку та інвалідів, то фахівець з соціальної роботи займається наданням денного догляду за дітьми, наданням іншої соціальної допомоги без забезпечення проживання, та надання інших послуг догляду із забезпеченням проживання. У фахівця ці формальні рамки більш розмиті і його діяльність в умовах жорстко регламентованих умов класифікатора виглядає: або більш незрозуміло, бо відсутня чіткість що саме він повинен робити, або більш творчо, адже соціальна робота, як зазначалось раніше – це мультидисциплінарна наука, тому складно чітко помістити всю діяльність навіть окремого спеціаліста в обмеження класифікатора. Тож якщо соціальний працівник і фахівець надають соціальну допомогу і соціальні послуги, то соціальний менеджер окрім цього (до того ж в значно більшій мірі), ще й займається консультуванням з питань керування в головних управліннях та діяльністю у сфері зв'язків з громадськістю, а також державним управлінням у сферах охорони здоров'я.

Назва виду професійної діяльності у соціального працівника і фахівця з соціальної роботи однакова – Професіонали в галузі соціального захисту населення. Тоді як соціальний менеджер – це Менеджер (управитель) у соціальній сфері.

Місце професії відповідно до стандарту відрізняється для всіх трьох. Почати варто з соціального працівника і фахівця з соціальної роботи, адже у них найменша відмінність по відношенню до менеджера. Соціальний працівник – у службових приміщеннях відповідного відділу суб'єкта, що надає соціальні послуги ... діяльність яких пов'язана з наданням соціальних послуг, за місцем проживання (вдома) отримувача соціальної послуги. Тоді як фахівець з

соціальної роботи – у службових приміщеннях відповідного надавача соціальних послуг ... діяльність яких пов'язана з організацією надання та наданням соціальних послуг, в житловому оточенні отримувача соціальних послуг. Також ієрархічне положення кожного відмінне. Соціальний працівник працює під керівництвом керівника суб'єкта, що надає соціальні послуги, та фахівця з соціальної роботи, з іншого боку фахівець з соціальної роботи працює під керівництвом керівника надавача соціальних послуг. Тобто логічним висновком буде сказати, що фахівець з соціальної роботи посідає більш високу ланку і саме йому підпорядковуються соціальні працівники. Менеджер може працювати в різних установах діяльність яких пов'язана з наданням соціальних послуг. Працює під керівництвом сільського, селищного, міського голови, керівника структурного підрозділу з питань соціального захисту населення виконавчих органів міських, селищних, сільських рад відповідних територіальних громад, керівника надавача соціальних послуг. Управляє діяльністю фахівців з соціальної роботи, соціальних працівників, соціальних робітників в межах виконання професійних повноважень.

Умови праці у всіх трьох пов'язані з підвищеним нервово-емоційним навантаженням. Що дає підстави для щорічної додаткової відпустки відповідно до статі 8 Закону України «Про відпустки» (2022).

Умови допуску до роботи за професією. І соціальний працівник, і фахівець з соціальної роботи допускаються особи з вищою освітою першого рівня за ступенем бакалавра та спеціальністю відповідної галузі знань без вимог до стажу роботи.

До посади «соціальний менеджер» допускаються особи з вищою освітою другого рівня вищої освіти за ступенем магістра та спеціальністю відповідної галузі знань; стаж роботи у відповідній сфері діяльності – не менше двох років за посадою фахівець з соціальної роботи або соціальний працівник.

Соціальний працівник і фахівець з соціальної роботи II категорії допускаються особи з вищою освітою першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра та спеціальністю відповідної галузі знань; для бакалавра

стаж роботи на посаді соціального працівника (у випадку фахівця з соціальної роботи береться до уваги стаж на посаді фахівця з соціальної роботи) не менше ніж один рік, для магістра – без вимог до стажу роботи.

До посади соціальний працівник I категорії та фахівець з соціальної роботи I категорії допускаються особи з вищою освітою першого або другого рівня за ступенем бакалавр або магістр та спеціальністю відповідної галузі знань; зі стажем роботи на посаді соціального працівника II категорії (у випадку фахівця з соціальної роботи береться до уваги стаж на посаді фахівця з соціальної роботи II категорії) не менше ніж два роки.

До посади «провідний соціальний працівник» та «провідний фахівець з соціальної роботи» допускаються особи з вищою освітою першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра та спеціальністю відповідної галузі знань; зі стажем роботи на посаді соціального працівника I категорії (у випадку фахівця з соціальної роботи береться до уваги стаж на посаді фахівця з соціальної роботи I категорії) не менше ніж два роки.

Для того, щоб мати можливість працювати на цих посадах потрібні певні документи, які підтверджують освітню та професійну кваліфікацію. Для соціального працівника і фахівця з соціальної роботи – це диплом бакалавра з соціальної роботи. Для соціального працівника потрібна кваліфікація «бакалавр із соціальної роботи, соціальний працівник», а для фахівця з соціальної роботи потрібна кваліфікація «бакалавр із соціальної роботи, фахівець з соціальної роботи». Або в обох випадках це може бути диплом магістра із соціальної роботи, кваліфікація «магістр з соціальної роботи». У випадку соціального менеджера потрібен саме диплом магістра з соціальної роботи за кваліфікацією «магістр з соціальної роботи».

Проте наразі однією з найвагоміших перешкод розвитку професії «соціальна робота» на сьогодні в Україні є існуюче на національному рівні групування професій та розуміння змісту їх діяльності (Бойко, 2020).

Міжнародна стандартна класифікація професій (МСКП-08) або International Standard Classification of Occupations (ISCO-08) є рекомендованою

Міжнародною організацією праці як основа для усіх країн світу для групування й класифікації професій на національному рівні. В Україні групування професій подано у Національному класифікаторі професій України ДК 003:2010. У ньому групування професій соціальної роботи здійснюється за чотирма основними професійними групами: 1483 Менеджери (управителі) у соціальній сфері; 2446.2 Професіонали в галузі соціального захисту населення; 3460 Соціальні працівники; 5133 Соціальні робітники. Натомість, у Міжнародній стандартній класифікації професій групування професій соціальної роботи відбувається за трьома рівнями: 1344 Менеджери/керівники з питань соціального добробуту (Social Welfare Managers); 2635 Професіонали соціальної роботи і консультування (Social Work and Counseling Professionals); 3412 Асистенти професіоналів соціальної роботи (Social Work Associate Professionals). Переклад російською мовою професій соціальної роботи у МСКП-08, який було використано за основу для формування української національної класифікації, не відповідає змісту англійського оригіналу та міжнародним підходам до розуміння професії соціальної роботи на різних рівнях. Це створює суттєві труднощі як для розуміння змісту й ролі соціальної роботи загалом, так і для розвитку її професійного проекту в Україні (Бойко, 2020).

Підсумовуючи, професійні стандарти визначають всі професійні аспекти діяльності людини, котра обіймає посаду соціального працівника чи взагалі будь-кого іншого. Професійні стандарти соціального працівника і фахівця з соціальної роботи є майже однаковими, а їх відмінності не настільки значні. А от діяльність і стандарти соціального менеджера мають зовсім іншу сферу застосування, хоча при цьому також стосуються соціальної роботи. Також сьогодні існує потреба в зміні класифікації професій, котрі пов'язані з соціальною роботою, щоб встановити відповідність міжнародним зразкам. Не варто забувати, що ринок праці весь час змінюється і сьогодні ці зміни ще більш радикальні і швидкі, зі зростанням ролі інформаційних технологій в світі сьогодні збільшується і кількість нових професій, відповідно зростає потреба в адаптації вже існуючих професій до умов часу. І класифікатор професій, як

складова великої бюрократичної машини може не поспівати за реаліями часу. Так як з'являються нові професій, то і структура компетентностей вже існуючих теж зазнає змін. Виникають нові компетентності та зникають застарілі, чи неактуальні. Тож професійні стандарти мають весь час оновлюватись відповідно до потреб часу та потреб суспільства.

РОЗДІЛ 3

ОСВІТНІ СТАНДАРТИ, ПРОГРАМИ ТА КОМПЕТЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

3.1 Стандарт вищої освіти та практика підготовки соціальних працівників

Розробка та прийняття у 2004 році Міжнародною Асоціацією шкіл соціальної роботи та Міжнародною Федерацією соціальних працівників Світових стандартів освіти і підготовки фахівців із соціальної роботи стала спробою створення бази для розробки національних стандартів. В документів було сформульовано основні універсальні та, водночас, досить гнучкі для застосування в місцевому контексті принципи у сфері освіти і підготовки з соціальної роботи. Зокрема, було детально описано дев'ять сфер стандартів щодо: основної мети чи місії Школи соціальної роботи; завдань і результатів програми; навчальних програм, включно з навчальною практикою; базового навчального плану; викладацького складу; студентів, які опановують соціальну роботу; структури, адміністрування, управління та ресурсів; культурного і етнічного розмаїття та гендерної рівності; а також цінностей та етичних кодексів і поведінки соціальних працівників (Бойко, 2011).

Затверджені стандарти вищої освіти для соціальних працівників відповідно до Закону «Про вищу освіту» – це сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності. Стандарт вищої освіти, він один, наприклад, для всіх соціальних працівників, на бакалавраті, а от освітня програма в кожному університеті своя окрема, проте вона повинна відповідати вимогам вказаним в стандарті вищої освіти, а сам стандарт в свою чергу базується на нормативно-правових актах. Проте університети самостійно розробляють 50% від освітньої програми, а інші 50% беруться з єдиного стандарту вищої освіти. Таким чином

ієрархія виглядає приблизно так: закон – стандарт вищої освіти – освітня програма.

Стандарт вищої освіти відповідно до Закону «Про вищу освіту» визначає сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівні вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота галузі знань 23 Соціальна робота. Тоді як освітні програми передбачають присвоєння професійних кваліфікацій та мають забезпечувати виконання вимог відповідних професійних стандартів. Тобто стандарт вищої освіти на певному рівні (наприклад бакалавр) визначає те, як буде виглядати 50% освітньої програми в певному університеті (кожен університет самостійно дороблює інші 50% для своєї освітньої програми, для кожної окремої спеціальності, та для цього рівня освіти.

Загалом стандарти потрібні для оцінки якості освіти, а також результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти. Один документ не може існувати без іншого бо вони взаємопов'язані. Так як, ці документи взаємопов'язані більшість інформації буде в тому чи іншому вигляді повторюватись, проте освітня програма має більш конкретне висвітлення певних елементів навчання соціальної роботи.

Тож відсутність єдиного підходу до підготовки у всіх закладах вищої освіти країни є важливим кроком до децентралізації освіти, не дивлячись на унітарний характер освітніх програм і взагалі їх існування, що вже підбиває освіту під одну гребінку, перед кожним закладом вищої освіти відкриваються творчі можливості для навчання, він може робити акцент на певному напрямі, як то, наприклад: психологія, педагогіка, право чи соціологія.

Проте Семигіна виносить це швидше як мінус, пояснюючи це тим, що за відсутності національної фахової громадської організації, яка б опікувалась стандартами освіти, структура і зміст навчальних планів у різних закладах варіюються (Семигіна 2005). Хоча це твердження існує швидше в негативному ключі, потрібно розуміти, що це було сказано в умовах тогочасного контексту, коли стандарти освіти перебували в процесі становлення. Базові навички та

знання, такі як: цінності, етичний кодекс, місія соціальної роботи є стержнем в структурі освіти соціальної роботи без яких майбутній спеціаліст не стане висококваліфікованим фахівцем.

Кожен вищий навчальний заклад, який готує майбутніх спеціалістів з соціальної роботи, має однаково викладати студентам цінності професії, етичні стандарти, місію, що є базовими знаннями, без яких майбутній спеціаліст може стати лише носієм професійних функцій, а не висококваліфікованим фахівцем (Скачкова, 2016).

На сьогоднішній станом на вступну кампанію 2022-2023, заклади вищої освіти в Україні, за інформацією з інтернет-порталу Вступ.ОСВІТА.UA та за даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти, пропонують 55 пропозицій на вступ за програмою соціальна робота на бакалаврський рівень на денну форму навчання на основі повної загальної середньої освіти і 43 – на магістерську програму за спеціальністю «Соціальна робота» на основі отриманого рівня бакалавра, та 9 – за спеціальністю «Соціальне забезпечення».

Проте, фахова освіта соціальних працівників наразі має і певні складнощі. Першочерговою є нахил в теоретичну базу, з великим відривом від практики. Істотну роль в процесі професійної підготовки соціальних працівників відіграє її практична складова, реалізована в більшості випадків в ході виробничих практик в різних установах. Занадто мало часу з курсу приділяється практиці студентів, також в самих установах чи організаціях де студенти проходять практику вони стикаються з низкою проблем: керівництво та фахівці установ, в яких проходять практику майбутні соціальні працівники, не можуть довірити студентам частину своїх обов'язків, що також не сприяє розвитку практичних навичок. З одного боку, університетська система підготовки потребує універсальності, з іншого – на сьогоднішній день соціальній сфері та суспільству необхідні практико-орієнтовані спеціалісти, що володіють не тільки базовими цінностями та функціями, а і мають чіткі знання та практичні навички з вирішення тієї чи іншої соціальної проблеми (Скачкова, 2016).

Викладацький склад, який багато в чому, як і бажання самих студентів, визначає систему професійної підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти. Отже, стандарти та рівень фахових та загальних компетентностей, а також професіоналізм викладацького складу є важливим елементом високого рівня освіти. На початку становлення спеціальності «соціальна робота» в системі вищої освіти існувала проблема у нестачі кваліфікованих кадрів, які б готували майбутніх фахівців, адже професія є відносно молодою, і мало хто мав уявлення про те, якими компетентностями має володіти випускник спеціальності «соціальна робота» (Скачкова, 2016).

Світові стандарти висувають певні вимоги до кваліфікації викладачів соціальної роботи. Відповідно до стандартів, викладачі повинні мати достатній і різноплановий досвід, належну кваліфікацію відповідно до статусу соціальної роботи як професії у країні, в якій вони працюють. Наскільки це можливо, викладачі повинні мати магістерський ступінь із соціальної роботи чи пов'язаної із нею дисципліни (у країнах, де соціальна робота перебуває у стадії становлення). Також необхідною є участь викладачів у формулюванні, аналізі та оцінці впливу програм і заходів соціальної політики та громадських ініціатив, якщо така участь є доцільною і можливою. Діяльність викладачів та керівників практики має бути скоординованою. Викладачі та керівники практики мають бути кваліфікованими і досвідченими, відповідно до плану розвитку соціальної роботи як професії у конкретній країні (Бойко, 2011).

Сьогодні ситуація зазнала певних змін, адже якщо на етапі становлення професії та підготовки до неї викладачі, що проводили викладацьку діяльність, не мали практичного досвіду роботи в сфері соціальної роботи, сьогодні у вищих навчальних закладах спостерігається наявність професійних кадрів, які, в свою чергу, працюють або працювали в закладах соціального обслуговування, з клієнтами та цільовими групами, в органах управління соціальною сферою. Отже, серйозним ресурсом тут виступає дослідницька та практична підготовка викладачів (Скачкова, 2016).

Спостерігалось, як власне кажучи і зараз, що дисципліни розробляли та читали фахівці різних галузей: психології, педагогіки, медицини, юриспруденції, філософії тощо. Що насправді не є поганим, а швидше відображає сучасні реалії, коли дуже складно знайти викладача який має достатній практичний досвід, наприклад, у юриспруденції і соціальній роботі. Крім того, що таких міжгалузевих спеціалістів відносно менше чим чисто юристів чи просто соціальних працівників, ще складніше доєднати їх до освітнього процесу в якості викладача, бо такі люди сконцентровані саме на практичній діяльності і в них обмаль часу, щоб ділитися своїм досвідом в рамках курсу для студентів, це є однією з дуже важливих труднощів, яка гальмує розвиток освіти з соціальної роботи.

Основною навчальною одиницею в українських закладах вищої освіти є лекційні та семінарські заняття, так званий традиційний підхід. На лекційних студентам начитується або демонструється у вигляді презентації необхідний матеріал для подальшого успішного засвоєння курсу від викладача. На семінарських заняттях відбувається відтворення того ж матеріалу, для того щоб набрати певну кількість балів і успішно закрити курс. Проте також є і інші, більш активні завдання передбачені курсом. Це можуть бути: письмові роботи різних видів від рефератів до есе. Перегляд фільму, що стосується соціальної роботи та його аналіз. Чи проведення консультування з подальшим його транскриптом і аналізом відповідно до базових навичок спілкування.

Тож можна сказати, що соціальна робота пройшла важкий шлях становлення, і тепер уже як сформована дисципліна продовжує розвиток, адже запит зі сторони суспільства на соціальну роботу лише збільшується, особливо в умовах політичних, економічних, соціальних, екологічних та інших глобальних проблем людства. Абітурієнти, які вступають на соціальну роботу зараз мають можливість відповідно до стандартів вищої освіти соціальних працівників отримати повноцінні знання, познайомитися з найкращими практиками соціальної роботи, і що саме головне, вони дуже потрібні суспільству зараз. Суспільство потребує професійних фахівців з соціальної роботи для вирішення

багатьох проблем в Україні, для цього навчальні заклади готові дати майбутнім фахівцям весь багаж знань накопичений роками на найкращих практиках відповідно до встановлених освітніх стандартів і питання лише в бажанні самих абітурієнтів бути частиною цього і в готовності суспільства до розвитку і підтримки соціальної роботи як важливої складової благополуччя всієї країни.

3.2 Освітні програми підготовки соціальних працівників Національного університету «Києво-Могилянська академія», Українського католицького університету та Київського національного університету імені Тараса Шевченка: порівняльний аналіз

Всі освітні програми повинні мати 50% з єдиного стандарту вищої освіти, а інші 50% навчальний заклад повинен розробити самостійно.

Профіль освітньої програми зі спеціальності з соціальної роботи складається з певних блоків, таких як: 1-Загальна інформація, 2-Мета освітньої програми, 3-Характеристика програми, 4-Придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання, 5-Викладання та оцінювання, 6-Програмні компетентності, 7-Програмні результати навчання, 8-Ресурсне забезпечення реалізації програми, 9-Академічна мобільність. Було обрано самі значні відмінності для порівняльного аналізу. Компетенції будуть розглянуті в наступному підрозділі.

Для порівняння було відібрано три освітні програми підготовки соціальних працівників першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Національного університету «Києво-Могилянська академія», Українського католицького університету та Київського національного університету імені Тараса Шевченка (див табл. 1.1).

Навчання в НаУКМА та УКУ відбувається українською та англійською мовами, а в КНУ лише українською.

Мета у всіх програмах відрізняється. В НаУКМА метою є здобуття фундаментальних та професійно-орієнтованих знань та вмінь, здатність

вирішувати типові професійні завдання у соціальній роботі. В УКУ метою є підготовка фахівців соціальної сфери нового покоління здатних аналізувати, прогнозувати, попереджувати й вирішувати соціальні проблеми, оперуючи теоретичним і практичним інструментарієм соціальної роботи для підвищення якості життя особи, соціальної групи та громади. А в КНУ метою є просто підготовка кваліфікованих спеціалістів в галузі соціальної роботи.

За структурою блок характеристика програми в освітніх програмах всіх трьох ВНЗ є дуже схожим. Він складається з чотирьох пунктів: предметна область, орієнтація освітньої програми, основний фокус освітньої програми та спеціалізації, особливості програми.

Предметна область в УКУ складається з об'єкту вивчення, цілей навчання, теоретичного змісту предметної області, методів, методик та технологій та інструментів та обладнання. Це самий широкий спектр який покриває навчальна програма. Адже в НаУКМА виносяться лише об'єкти вивчення та діяльності та цілі навчання. В КНУ лише вказано галузь знань: 23 «Соціальна робота», та спеціальність: 231 «Соціальна робота».

Орієнтація освітньої програми. В НаУКМА вона орієнтується на сучасні досягнення соціальної роботи, зокрема науково обґрунтовану практику соціальної роботи і соціальну політику. Орієнтується на Світові стандарти освіти і підготовки фахівців із соціальної роботи (Global Standards for Social Work Education and Training). В УКУ вона орієнтована на прикладну підготовку та ґрунтується на теоретичних моделях і практичних наукових результатах розвитку соціальної роботи та соціально-педагогічної діяльності в Україні й світі. В КНУ вказано лише про те, що орієнтація програми є освітньо-професійною та академічною.

Основний фокус освітньої програми та спеціалізації. В НаУКМА йде загальна спеціальна освіта з соціальної роботи. В УКУ програма побудована з можливістю вибору конкретних напрямків соціальної роботи відповідно до пріоритетів студентів. Також програма в УКУ має нахил до проектного

менеджменту. В КНУ програма фокусується на загальній освіті в галузі соціальної роботи.

Особливості програми. В НаУКМА робиться наголос на використанні інтерактивних методів, реалізації власного потенціалу, підготовці компетенцій, відповідності освітньої програми світовим стандартам, академічну добросчесність, викладання англійською мовою, адаптації навчального плану до програм в зарубіжних університетах. В УКУ робиться наголос на можливості формувати власну траєкторію навчання, реалізації власних соціальних проєктів, на практичній підготовці, залученні українських та закордонних експертів, на навчанні англійською мовою (хоча до цього в мовах викладання була вказана лише українська), на семестровому навчанні закордоном, на цінностях та розвиненій мережі партнерських організацій для подальшого працевлаштування. В КНУ Особливістю програми є її спрямованість на психологію соціальної роботи, та на практичний аспект в межах проходження практики в міжнародних фондах чи організаціях.

Придатність до працевлаштування загалом у всіх передбачає роботу за фахом, і має лише різні формулювання, які не змінюють суть. В НаУКМА це робота за фахом у закладах (установах, організаціях) державного управління, соціального захисту та надання соціальних послуг, охорони здоров'я, освіти, культури, правоохоронній сфері та сфері національної безпеки згідно з чинною редакцією Національного класифікатора України: Класифікатор професій (ДК 003:2010) та International Standard Classification of Occupations 2008 (ISCO-08). В УКУ це робота в галузі соціальної роботи, освіти, культури, державного соціального управління, організаціях соціального захисту та надання соціальних послуг, праці та зайнятості населення, управління проєктами та програмами як державного, так і привітного секторів. В КНУ це робота у центрах соціальних служб, організаціях (благодійних, громадських, науково-дослідних), міжнародних фондах (фонди ООН, ЮНІСЕФ, UNDP, UNFPA, офіс НАТО в Україні); Швейцарсько-українському проєкті децентралізації громад «DESPRO»; профільних міністерствах України, центрах соціально-

психологічної реабілітації на будь-яких посадах пов'язаних із соціальною роботою.

Викладання та навчання. В НаУКМА переважають активні методи та способи навчання: проблемно-орієнтовані, інтерактивні, проектні, дослідницькі та інформаційні. Організаційна форма навчання вказана: аудиторне, дистанційне, змішане, самостійне, індивідуальне та інтегративне навчання. Хоча в сучасних умовах єдиним варіантом залишається дистанційне і в деяких випадках, наприклад в умовах проведення лабораторних робіт, є змішане навчання. В НаУКМА переважає проблемно-орієнтоване навчання. В УКУ освітній процес розвивається на засадах студентцентованого навчання й викладання. Процес включає класичні та активні методи навчання. Окремо виноситься посилений акцент на вивченні іноземних мов та можливості брати участь у іншомовних літніх школах, слухати лекції іноземною мовою. В НАУ використовується студентцентоване навчання та самонавчання.

Таким чином можна сказати, що кожна освітня програма має свої певні нахили і спрямування. В усіх програмах відрізняється мета, предметна область, орієнтація освітньої програми, фокус програми, особливості програми, придатність до працевлаштування та викладання та навчання. Навчальна програма в УКУ орієнтована на підготовку соціальних працівників в сфері менеджменту та соціального проектування. В НаУКМА орієнтується на Світові стандарти освіти і підготовки фахівців із соціальної роботи, які будуть конкурентоспроможними на національному та міжнародному ринках праці. КНУ орієнтована на підготовку соціальних працівників загального спектру проте з навчання соціальній роботі в КНУ відбувається на базі кафедри психології, через що нахил в КНУ спрямований саме на психологічну сторону соціальної роботи.

3.4 Аналіз і пояснення компетентностей

Компетентності є складовою частиною системи вищої освіти. Компетентності можна визначити як очікувані програмні результати навчання. Це те, що держава очікує від людей котрі закінчили навчання і вже знають як, та вміють щось робити.

Тепер кожен вищий навчальний заклад, який здійснює підготовку соціальних працівників, може в рамках цієї спеціальності визначити очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти (Скачкова, 2016).

В Законі України «Про вищу освіту» є дуже юридичне і складне для розуміння визначення кваліфікації – це здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей. Що можна зрозуміти з цього визначення, так це те, що в основі лежить динамічність. Це є ключове слово всього визначення, будь-яка конкретна компетентність може існувати тільки в умовах певного місця та часу де вона потрібна, а відсутність адаптації до нових реалій, що є природньою відповіддю на зміни, на динаміку, чи до нових потреб, робить якусь певну компетентність неактуальною. Як наслідок, спеціаліст перестає бути спеціалістом втрачаючи свої компетентності.

Компетентність – належне знання даної речі, що дає право видавати про неї той чи інший осуд; братися за виконання того чи іншого проекту (Онацький, 1960). Тобто, соціальний працівник якого можна вважати компетентним – це та людина, яка належно знає свою роботу і вміє її виконувати.

Аналіз компетентностей вказаних в стандарті вищої освіти та освітніх програмах: Національного університету «Києво-Могилянська академія», Українського католицького університету та Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (див табл. 3.1). Вищі навчальні заклади не зобов'язані дослівно копіювати фахові компетентності для своєї освітньої програми зі стандарту вищої освіти, проте навчальна програма в Українському католицькому університеті та Київському національному університеті імені

Тараса Шевченка повністю, слово в слово відповідає вказаним компетентностям в стандарті вищої освіти, тому ці компетентності були згруповані разом.

Останніми роками активно відбувається процес професіоналізації соціальної роботи у всьому світі. Світова професійна спільнота узгоджує основні підходи до розуміння сутності соціальної роботи, її мети і завдань, базових концептуальних засад з метою формування напрямів її розвитку як науки, освіти, фаху. Особливої ролі набувають документи міжнародного значення, які окреслюють ключові стратегічні пріоритети соціальної роботи в освіті, дослідженнях, практиці (Бойко, 2017).

Щоб мати змогу класифікувати компетентності, було використано групування відповідно до стандартів «Ради з питань освіти соціальної роботи» (Council on Social Work Education). Існує десять основних сфер компетенції на основі стандартів CSWE.

1: Identify as a social worker and conduct self accordingly. Визначення себе як соціального працівника і поводитися відповідно. Наприклад, ідентифікація професійних та особистих навиків (толерантність, ітд.).

До цієї категорії було віднесено чотири компетентності із стандарту вищої освіти, це: ФК1. Знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи та основних її напрямів (психологічного, соціально-педагогічного, юридичного, економічного, медичного). ФК2. Здатність прогнозувати перебіг різних соціальних процесів. ФК13. Здатність до розробки та реалізації соціальних проектів і програм. ФК18. Здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері.

З Могилянської освітньої програми до цієї категорії також було обрано: ФК13. Здатність обґрунтовувати, приймати професійні рішення щодо клієнтів соціальної роботи та брати відповідальність за їх наслідки. ФК14. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку у сфері соціальної роботи.

2: Apply social work ethical principles to guide professional practice. Застосовування етичних принципів соціальної роботи для керування професійною практикою.

Сюди можна віднести весь етичний блок компетенцій. Сюди було віднесено по одній компетентності з кожного списку, з стандарту вищої освіти: ФК16. Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи. З освітньої програми НаУКМА: ФК10. Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи. Компетентності є повністю ідентичними.

3: Apply critical thinking to inform and also communicate professional judgments. Застосовування критичного мислення для інформування та передачі професійних суджень. Блок компетенцій пов'язаний з критичним мисленням.

З стандарту вищої освіти: ФК5. Здатність до виявлення, соціального інспектування і оцінки потреб вразливих категорій громадян, у тому числі які опинилися в складних життєвих обставинах. ФК9. Здатність оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів. З освітньої програми НаУКМА: ФК6. Здатність оцінювати проблеми, потреби, специфічні особливості та ресурси клієнтів.

4: Engage diversity and difference in practice. Залучення різноманітності і відмінності на практиці. Блок компетенцій пов'язаний з прийняттям різноманіття (різні підходи, способи та методи, різні люди).

З стандарту вищої освіти: ФК7. Здатність до співпраці у міжнародному середовищі та розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці. ФК15. Здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад. З освітньої програми НаУКМА: ФК9. Здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад.

5: Advance human rights and social and also economic justice. Розвиток прав людини та соціальної та економічної справедливості. Блок компетенцій про права людини та економічну справедливість.

З стандарту вищої освіти: ФК10. Здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення. Тоді як з освітньої програми НаУКМА не було знайдено компетентності, яка б підходила по сенсу.

6: Engage in both research-informed practice and practice-informed research. Зайняття як пошуково-інформаційними практиками, так і практичними дослідженнями. Блок компетенцій роботи з прикладними дослідженнями. Це означає проводити дослідження і використовувати їх результати.

З стандарту вищої освіти: ФК8. Здатність застосовувати сучасні експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами в польових і лабораторних умовах. З освітньої програми НаУКМА: ФК5. Здатність вивчати соціальну проблему за допомогою методів дослідження в умовах конкретної ситуації.

7: Apply knowledge of human behavior and also the social environment. Застосування знань про людську поведінку, а також про соціальне середовище. Блок компетенцій пов'язаний зі знанням людської поведінки та психології (які різні є люди, розуміти прояви різних хвороби, поведінка може відрізняється в залежності від різних чинників, інформація про громаду).

З стандарту вищої освіти: ФК4. Здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади. ФК11. Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей. ФК14. Здатність до застосування методів менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу.

З освітньої програми НаУКМА: ФК2. Здатність до аналізу психічних властивостей, станів і процесів, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади. ФК8. Здатність до надання

допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей.

8: Engage in policy practice to advance social and economic well-being and to deliver effective social work services. Займатися творенням політичної діяльності для підвищення соціального та економічного добробуту, та надання ефективних послуг соціальної роботи. Блок компетенцій пов'язаний з творенням соціальної політики (різні рівні).

З стандарту вищої освіти: ФК3. Знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення. ФК6. Знання і розуміння організації та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб. ФК12. Здатність ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту. ФК20. Здатність до сприяння підвищенню добробуту і соціального захисту осіб, здійснення соціальної допомоги та надання підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах.

З освітньої програми НаУКМА: ФК1. Здатність аналізувати існуючу нормативно-правову базу стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення. ФК4. Здатність до розуміння організації та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб. ФК11. Здатність виконувати контрольні функції у сфері соціальної політики та надання соціальних послуг. ФК15. Здатність розробляти документи для оцінювання та моніторингу, інтерпретувати та використовувати аналітичну інформацію.

9: Respond to contexts that shape practice. Відповідайте на контексти, які формують практику. Блок компетентностей що акцентується на вмінні базуватися на дослідженнях і враховувати контекст.

З стандарту вищої освіти: ФК19. Здатність оцінювати результати та якість професійної діяльності у сфері соціальної роботи. Тоді як з освітньої програми НаУКМА не було знайдено компетентності, яка б підходила по сенсу.

10: Engage, assess, intervene, and evaluate with individuals, families, groups, organizations and communities. Залучення, оцінка, втручання та оцінка з окремими особами, сім'ями, групами, організаціями та спільнотами. Блок компетенцій, що

вимагає вміння роботи на різних рівнях: особи, сім'ї, групи, організації та спільноти (три рівні, аутріч.).

З стандарту вищої освіти: ФК17. Здатність виявляти і залучати ресурси організацій-партнерів з соціальної роботи для виконання завдань професійної діяльності. З освітньої програми НаУКМА: ФК12. Здатність формувати та реалізовувати комунікації в сфері соціальної роботи.

Таблиця 3.1 «Відповідність Стандартів вищої освіти, та освітніх програм НаУКМА, УКУ та КМУ стандартам Council on Social Work Education».

<i>CSWE Стандарти</i>	<i>Освітня програма в НаУКМА</i>	<i>Стандарт вищої освіти та Освітня програма в КНУ та УКУ</i>
1: Identify as a social worker and conduct self accordingly.	ФК13. Здатність обґрунтовувати, приймати професійні рішення щодо клієнтів соціальної роботи та брати відповідальність за їх наслідки.	ФК1. Знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи та основних її напрямів (психологічного, соціально-педагогічного, юридичного, економічного, медичного).
	ФК14. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку у сфері соціальної роботи.	ФК2. Здатність прогнозувати перебіг різних соціальних процесів.
		ФК13. Здатність до розробки та реалізації соціальних проектів і програм.
		ФК18. Здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері.
2: Apply social work ethical principles to guide professional practice	ФК10. Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи.	ФК16. Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи.
3: Apply critical thinking to inform and also communicate professional judgments.	ФК6. Здатність оцінювати проблеми, потреби, специфічні особливості та ресурси клієнтів.	ФК5. Здатність до виявлення, соціального інспектування і оцінки потреб вразливих категорій громадян, у тому числі які опинилися в складних життєвих обставинах.

		ФК9. Здатність оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів.
4: Engage diversity and difference in practice.	ФК9. Здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад.	ФК7. Здатність до співпраці у міжнародному середовищі та розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці.
		ФК15. Здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад.
5: Advance human rights and social and also economic justice.	ФК7. Здатність розробляти шляхи подолання проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення.	ФК10. Здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення.
6: Engage in both research-informed practice and practice-informed research.	ФК5. Здатність вивчати соціальну проблему за допомогою методів дослідження в умовах конкретної ситуації.	ФК8. Здатність застосовувати сучасні експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами в польових і лабораторних умовах.
7: Apply knowledge of human behavior and also the social environment	ФК2. Здатність до аналізу психічних властивостей, станів і процесів, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади.	ФК4. Здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади.
		ФК8. Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей.
		ФК11. Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей.
		ФК14. Здатність до застосування методів менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу.

8: Engage in policy practice to advance social and economic well-being and to deliver effective social work services.	ФК1. Здатність аналізувати існуючу нормативно-правову базу стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення.	ФК3. Знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення.
	ФК4. Здатність до розуміння організації та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб.	ФК6. Знання і розуміння організації та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб.
	ФК11. Здатність виконувати контрольні функції у сфері соціальної політики та надання соціальних послуг.	ФК12. Здатність ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту.
	ФК15. Здатність розробляти документи для оцінювання та моніторингу, інтерпретувати та використовувати аналітичну інформацію.	ФК20. Здатність до сприяння підвищенню добробуту і соціального захисту осіб, здійснення соціальної допомоги та надання підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах.
9: Respond to contexts that shape practice.		ФК19. Здатність оцінювати результати та якість професійної діяльності у сфері соціальної роботи.
10: Engage, assess, intervene, and evaluate with individuals, families, groups, organizations and communities.	ФК3. Здатність до діяльності з попередження соціальних ризиків, складних життєвих обставин, запобігання та вирішення соціальних конфліктів.	ФК17. Здатність виявляти і залучати ресурси організацій-партнерів з соціальної роботи для виконання завдань професійної діяльності.
	ФК12. Здатність формувати та реалізовувати комунікації в сфері соціальної роботи.	

Певні компетентності вказані в навчальній програмі Національного університету «Києво-Могилянська академія» теж повторюють стандарт вищої освіти, проте не всі. Лише п'ять з них повторюють, всі інші є самобутніми. Наприклад, фахова компетентність номер 4 в стандарті вищої освіти відповідає компетентності номер 2 в освітній програмі НаУКМА: Здатність до аналізу психічних властивостей, станів і процесів, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади. Так само як і компетентність номер 10 в стандарті і номер 7 програмі: Здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення. Наступний номер в обох – це: Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей. Компетентність номер 15 стандарті та 9 в програмі: Здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад. Наступною в обох списках йде: ФК16 Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи.

Підсумовуючи варто зазначити, що компетентності вказані в стандарті вищої освіти з соціальної роботи бакалаврського рівня, освітніх програмах трьох університетів можна співвіднести зі стандартами «Ради з питань освіти соціальної роботи». Це показує відповідність нормативно-правової теоретичної бази в українській освіті з соціальної роботи до стандартів закордонних профільних організацій з соціальної роботи.

ВИСНОВОК

У дипломній роботі були розв'язані актуальні завдання поставлені при огляді літератури. Вони полягають у описі системи підготовки соціальних працівників в Україні, аналізі професійних стандартів для соціальних працівників, порівнянні освітніх програм для підготовки соціальних працівників та освітніх стандартів для соціальних працівників, а також в аналізі і поясненні компетентностей.

Отримані в процесі написання дипломної роботи результати дозволяють зробити такі висновки:

1. Формування системи підготовки соціальних працівників в Україні відбувся завдяки синтезу: теорії (спочатку зарубіжної, а з появою власного досвіду на практиці і вітчизняної), практики (на початку свого шляху незалежна Україна одразу зіштовхнулася з багатьма соціальними проблемами та економічною кризою) і академічного навчання, щоб передавати знання про практику і теорію, та розвивати систему соціальної роботи надалі.
2. Професійні стандарти для соціальних працівників визначають всі професійні аспекти діяльності людини, котра обіймає посаду соціального працівника, фахівця з соціальної роботи чи соціального менеджера. Професійні стандарти соціального працівника і фахівця з соціальної роботи є майже однаковими, а відмінності між ними незначні. А от діяльність і стандарти соціального менеджера сильно відрізняються. Також сьогодні існує потреба в зміні класифікації професій, котрі пов'язані з соціальною роботою, щоб встановити відповідність міжнародним зразкам
3. Освітні програми для підготовки соціальних працівників у вибраних трьох ЗВО мають свої певні нахили і спрямування. В усіх програмах відрізняється мета, предметна область, орієнтація освітньої програми, фокус програми, особливості програми, придатність до працевлаштування та викладання та навчання. Навчальна програма в УКУ орієнтована на

підготовку соціальних працівників в сфері менеджменту та соціального проектування. В НаУКМА орієнтується на Світові стандарти освіти і підготовки фахівців із соціальної роботи, які будуть конкурентоспроможними на національному та міжнародному ринках праці. КНУ орієнтована на підготовку соціальних працівників з нахилом на психологічну сторону соціальної роботи.

4. Стандарти вищої освіти для соціальних працівників зараз дають можливість абітурієнтам отримати повноцінні знання, познайомитися з найкращими практиками соціальної роботи. Суспільство потребує професійних фахівців з соціальної роботи для вирішення багатьох проблем, для цього навчальні заклади готові дати майбутнім фахівцям весь багаж знань накопичений роками на найкращих практиках відповідно до встановлених освітніх стандартів.
5. Компетентності вказані в стандарті вищої освіти з соціальної роботи бакалаврського рівня, освітніх програмах трьох університетів можна співвіднести зі стандартами «Ради з питань освіти соціальної роботи», що показує відповідність нормативно-правової теоретичної бази в Українській сфері освіти соціальної роботи до стандартів закордонних профільних організацій з соціальної роботи.

Освітні програми та стандарти вищої освіти дозволяють випускникам бакалаврської програми працювати за спеціальністю і відповідати вимогам професійних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко, О. М. (2011). Організація навчання з соціальної роботи: перспектива Міжнародної Асоціації шкіл соціальної роботи. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери*, 19.
2. Бойко, О. М. (2017). Глобальне визначення соціальної роботи та український контекст.
3. Бойко, О. М. (2020). Професія" соціальна робота" у Міжнародній стандартній класифікації професій.
4. Брик, М., Горський, В., Моренець, В., Щербак, В., Ярошенко, Т., Грига, І., & Казакова, Н. (2000). Володимир Полтавець: збірник на пошану пам'яті.
5. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» № 2558-III (2001). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14/ed20010621#Text>
6. Закон України «Про соціальні послуги» № 966-IV (2003). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15/ed20030619#Text>
7. Закон України «Про відпустки» № 504/96-ВР (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
9. Класифікатор професій ДК 003:2010. (2021) Офіційний вебпортал парламенту України. Retrieved May 1, 2022, from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>
10. Мельник С.В., Матросов В.Д., Шашкін Т.О., Косухіна Т.В. (2012). *Методичні рекомендації щодо розроблення професійних стандартів за компетентнісним підходом*. Луганськ: ДУ НДІ соціально-трудових відносин.
11. Наказ Міністерства Освіти І Науки України «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266» № 1151 (2016). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15#Text>
12. Наказ Міністерства Соціальної Політики України «Про затвердження Методики розроблення професійних стандартів» № 74 (2018). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18#Text>
13. Наказ Міністерства Соціальної Політики України «Про затвердження професійного стандарту «соціальний працівник»» №1049 (2019). <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=0a453e22-d684-44d4-9f8b-a1fa47561f96>

14. Наказ Міністерства Розвитку Економіки, Торгівлі та Сільського Господарства України «Про затвердження професійного стандарту «фахівець з соціальної роботи»» №1179 (2020)
<https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=bcfc03e8-f801-44e7-835c-17bc19a68f70>
15. Наказ Міністерства Розвитку Економіки, Торгівлі та Сільського Господарства України «Про затвердження професійного стандарту «соціальний менеджер»» №261 (2021)
<https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=c38a2475-bc05-4d49-8f90-8db2856e3134>
16. Онацький Є. (1960). Українська Мала Енциклопедія. Кн. 6: Літери Ком–Л. 130 с.
17. Освітня Програма Першого (Бакалаврського) Рівня Вищої Освіти Міністерства Освіти і Науки України Національного Університету «Києво-Могилянська Академія» (2020)
https://www.ukma.edu.ua/ects/images/ects/docs/op/OP_231_social_work_2020_updated.pdf
18. Освітньо-Професійна Програма Міністерства Освіти і Науки України ЗВО «Український Католицький Університет» (2021) <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/ucu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/38/2021/06/Social-Work-BA-2021.pdf>
19. Освітньо-Професійна Програма «Соціальна Робота» Міністерства освіти і Науки України Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка (2018)
https://psy.knu.ua/index.php?preview=1&option=com_dropfiles&format=&task=frontfile.download&catid=441&id=295&Itemid=1000000000000
20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» № 266 (2015).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>
21. Семигіна, Т. В., & Пожидаєва, О. В. (2020). Формування компетентностей соціальних працівників: міжнародна та локальна практика. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук*, 47-63.
22. Семигіна, Т. В. (2005). Вступ до соціальної роботи: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Академвидав, 224-266.
23. Скачкова, Г. С. (2016). Особливості сучасної професійної підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах.
24. *Соціальна робота: Бакалавр: Повна загальна середня освіта: Денна форма*. ІС "Вступ.ОСВІТА.UA". (n.d.). Retrieved May 1, 2022, from <https://vstup.osvita.ua/spec/1-40-1/0-0-1560-0-0-0/>

25. *Соціальна робота: Магістр: Бакалавр: денна форма*. ІС "Вступ.ОСВІТА.УА". (n.d.). Retrieved May 1, 2022, from <https://vstup.osvita.ua/spec/2-620-1/0-0-1560-0-0-0/>
26. *Соціальне забезпечення: Магістр: Бакалавр: денна форма*. ІС "Вступ.ОСВІТА.УА". (n.d.). Retrieved May 1, 2022, from <https://vstup.osvita.ua/spec/2-620-1/0-0-1561-0-0-0/>
27. Стандарт Вищої Освіти Україні № 557 (2019). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-Sotsial.robota-bakalavr-VO.18.01.pdf>
28. Фурман, А. В., & Підгурська, М. В. (2014). Історія соціальної роботи.
29. Яковлев, М., & Кабаченко, Н. (2011). Освіта та професійна підготовка соціальних працівників: стислий огляд світової практики.
30. *The updated global standards for social work education and training: The new chapter in Social Work Profession*. International Association of Schools of Social Work (IASSW). (n.d.). Retrieved June 19, 2022, from <https://www.iassw-aiets.org/featured/5867-announcement-of-the-updated-global-standards-for-social-work-education-and-training-the-new-chapter-in-social-work-profession/>